

TEMATISKAIS PLĀNS

Tēma: Musulmaņu civilizācija viduslaikos

Mērķis: veicināt izpratni par musulmaņu civilizācijas vēsturi viduslaikos, attīstīt izglītojamo analītiskās prasmes.

Stunda	Apakštēma/laiks	Uzdevumi	Sagaidāmie rezultāti	Jēdzieni	Paņēmieni un metodes	Pārbaudes formas (ja ir)	Mājas uzdevumi
1.	Arābijas pussala un arābi līdz VII gs.	-Veidot izpratni par musulmaņu civilizācijas rašanos. Atklāt ģeogrāfiskās vides tiešo un netiešo ietekmi uz arābu sabiedrības dzīvi. -Pilnveidot prasmes lokalizēt vēstures faktus laikā un telpā. -Rosināt pārdomas par Muhameda personības lomu vēsturē.	- Izprot ģeogrāfiskās vides tiešo un netiešo ietekmi musulmaņu civilizācijas izveidē un attīstībā. -Prot raksturot Arābijas pussalas ekoloģiski ģeogrāfisko vidi. -Izvērtē Muhameda lomu vēsturē.	Beduīni, šeihš	Darbs ar karti. Lekcija.		
2.	Muhameds un viņa mācība	-Veidot izpratni par islāma mācību un musulmanisko identitāti. -Pilnveidot analītiskās un argumentēšanas prasmes. -Rosināt pārdomas par tolerantas attieksmes nozīmi pret citām kultūrām.	-Izprot islāma mācības pamatus. -Raksturo sievietes lomu islāma pasaulē. - Prot strādāt ar rakstītajiem tekstiem, veikt vēstures avotu analīzi, apkopot tiešo un netiešo informāciju, veikt pamatotus secinājumus. -Prot argumentēti izteikt savu viedokli. -Izprot tolerantas attieksmes nozīmi pret kultūru un reliģiju daudzveidību.	Islāms, musulmanis, Korāns, Kaaba, sunna, mošeja, minarets, šariāts, mulla, imams	Darbs ar rakstītajiem vēstures avotiem. Diskusija.		Darba lapa 3

3.	Arābu kalifāti	-Veidot izpratni par laicīgās un garīgās varas būtību un izpausmēm islāma pasaulē viduslaikos. -Pilnveidot teksta analīzes prasmes. - Attīstīt prasmes veikt secinājumus.	- Raksturo arābu kalifātu viduslaikos. - Izprot islāma izplatību kā vēstures globālu procesu. -Prot iegūt tiešo un netiešo informāciju no teksta. -Veic secinājumus.	Kalifāts, kalifs, emīrs, sultāns, vezīrs, rekonkista, mauri	Darbs ar tekstu. Pārruna.		Ja stundas laikā netiek izpildīti visi uzdevumi Darba lapā 4, pabeigt mājās.
4.	Kultūras mantojums	-Veicināt izpratni par viduslaiku musulmaņu civilizācijas kultūras mantojumu. -Attīstīt analītiskās un argumentēšanas prasmes.	-Raksturo musulmaņu kultūras sasniegumus. -Analizē Omāra Haijama rubajas. -Prot analizēt vizuālos vēstures avotus.		Darbs ar attēliem. Darbs ar tekstu. Diskusija.		Ja stundas laikā netiek izpildīti visi uzdevumi Darba lapā 5, pabeigt mājās.

II Ieteikumi skolotājam (izstrādāto *Darba lapu* izmantošanas iespējas).

Darba lapa 1

Šo darba lapu varētu izmantot, apgūstot tēmu „Arābijas pussala un arābi līdz VII gs.”

Darba lapa 2

Šo darba lapu varētu izmantot, apgūstot tēmu „**Muhameds un viņa mācība**”. 1. uzdevumu var organizēt kā pāru darbu. Tekstu satura izpratnē svarīgi akcentēt Jēzus dzimšanas apraksta racionālismu un vēsturisko fonu Lūka evaņģēlijā, pretstatā Korāna pārdabiskajam, mistiskajam aprakstam. Minētās atšķirības var izskaidrot ar teksta autoru izglītību, mentalitāti, pasaules uzskatu u.c. Darbā ar avotiem var izmantot arī tekstu autoru biogrāfijas.

Evaņģēlista Lūka biogrāfija

„Svētais apustulis un evaņģēlists Lūka, no Antiohijas Sīrijā, apustulis no 70, svētā apustuļa Pāvila līdzstrādnieks (Fil. 1:24; 2.Tim. 4:10), ārsts no **izglītotām grieķu** aprindām. Izdzirdējis par Kristu, Lūka ieradās Palestīnā un šeit dedzīgi pieņēma glābjošo mācību no Paša Kunga. 70 apustuļu skaitā svētais Lūka tika Kunga sūtīts pirmajā sludināšanā par Debesu Valstību vēl Glābēja zemes dzīves laikā (Lūk. 10:1-3). Pēc Augšāmcelšanās Kungs Jēzus Kristus parādījās svētajiem Lūkam un Kleopam ceļā uz Emavu (Emausu).

Apustulis Lūka piedalījās otrajā apustuļa Pāvila misijas ceļojumā un no tā laika viņi bija nešķirami. Kad svēto Pāvilu atstāja visi līdzstrādnieki, apustulis Lūka turpināja dalīt ar viņu visas labās vēsts nesēja varoņdarba grūtības (2. Tim. 4:10). Pēc visaugsto apustuļu Pētera un Pāvila mocekļu nāves Lūka pameta Romu un sludinot izstaigāja Ahaiju, Lībiju, Ēģipti un Tivaidu. Tivas pilsētā viņš beidza savu dzīves ceļu mocekļa nāvē.

Mantojums viņam piedēvē pirmo Dievmātes ikonu uzgleznošanu. „No Manis Dzimušā svētība un Mana labvēlība, lai ir ar šīm ikonām” – teica Vissvētā Jaunava, ieraudzījusi ikonas. Svētais Lūka uzgleznoja arī svēto visaugsto apustuļu Pētera un Pāvila ikonas. Evaņģēliju viņš uzrakstīja 62-63. gados Romā, apustuļa Pāvila vadībā. Svētais Lūka pirmajos pantos (Lk. 1:3) tieši izpauž sava darba mērķi: vispilnīgāk un hronoloģiskā secībā aprakstīt pēc kārtas visu, kas kristiešiem ir zināms par Jēzu Kristu un Viņa mācību, un ar to deva stipru vēsturisku pamatu kristīgajai ticībai (Lk. 1:4). Viņš rūpīgi pētīja faktus, plaši izmantoja Baznīcas mutisko mantojumu un Pašas Vissvētās Jaunavas Marijas stāstīto (Lk. 2:19; Lk. 2:51).
[//www.eleison.lv/sveetie/viiri/apust/LukaApEv.htm/](http://www.eleison.lv/sveetie/viiri/apust/LukaApEv.htm/)

Muhameda biogrāfija (skat. sadaļā „Jēdzieni un personības”)

Darba lapa 3

Šī darba lapa veidota kā mājas darbs, apgūstot tēmu „**Muhameds un viņa mācība**”. Nākošajā stundā mājas darbu vajadzētu apspriest diskusijas veidā.

Darba lapa 4

Šo darba lapu varētu izmantot, apgūstot tēmu „**Arābu kalifāti**”. Secinājumus skolēni var veikt pāros.

Darba lapa 5

Šo darba lapu varētu izmantot, apgūstot tēmu „**Kultūras mantojums**”. 2. uzdevumā jāakcentē, ka, pateicoties arābu pierakstiem un cieņai pret antīko un hellēnisko kultūru, līdz mūsdienām ir saglabājušies sengrieķu domātāju darbi.

III Darba lapu uzdevumu atbildes.

Darba numurs	lapas	Uzdevums	Atbildes		
1.	1. uzd.		Pussala atrodas Āzijas dienvidrietumos. No rietumiem to apskalo Sarkanā jūra, no austrumiem Arābijas (Persijas) līcis, no dienvidiem Arābijas jūra. Ziemeļos tā robežojas ar mūsdienu Libānas, Sīrijas, Jordānijas un Palestīnas teritorijām.		
			Mekas pilsēta atradās Arābijas pussalas karavānu ceļu krustpunktā, tāpēc daudzi iedzīvotāji nodarbojās ar preču pirkšanu un pārdošanu, kā arī paši devās tirdzniecības braucienos: vasarā uz Šāmu, ziemā uz Jemenu. Lopkopībai labvēlīgas stepes veicināja aitkopību un kamieļu audzēšanas uzplaukumu. Tā kā Arābijas pussalā dominē tuksnesis un stepes, zemkopības attīstība nebija iespējama. Pussalas dienvidaustrumos (Jasribā (mūsdienu Medīna), Toifā (kalnos, 90 km uz austrumiem no Mekas), Jemenā un Jamamā attīstījās augkopība – vietējie iedzīvotāji audzēja augļus, dateļu palmas un graudaugus.		
2.	1. uzd.		Svētie raksti	Korāns	Bībele
			Reliģijas	Islāms	Kristietība
			Kopīgais ➤ Engēlis pavēsta Marijai ziņu par Jēzus ieņemšanu. ➤ Marijas izredzētība.	Atšķirīgais Lūka evaņģēlija tekstos tiek akcentēts ģimeniskums (Jāzeps, Marija, Jēzus); Jēzus piedzima Betlemē, stallī. Korānā tiek akcentēta mistiskā pasludināšanas aina (Jāzeps netiek pieminēts); Jēzus piedzimst zem dateļpalmas.	
	Abas ir abrahāmiskās reliģijas.				
3.	1. uzd.		Dzimumu līdztiesība; Cilvēcīgums; Drošības apsvērumi.		
			Aizliegums nēsāt parandžu ir pretrunā ar musulmaņu reliģiskajiem priekšstatiem par sievieti.		
4.	1. uzd.		„sauca arī par Visu ticīgo emīru”, „Visu musulmaņu vadoni”, „Jebkuru zemi, kas bija kalifāta valdījumā, sauca par Islāma zemi”, „Pirmie četri kalifi bija Muhameda līdzgaitnieki” u.c.		
5.	1. uzd.		Attēls Nr.1.	Attēls Nr.2.	Attēls Nr.3.
			Astronomija	Astronomija (observatorija)	Anatomija

		Cirkulis, lineāls, globuss, sekstants, astrolābijs, smilšu pulkstenis.
	2. uzd.	Maķedonijas Aleksandrs ir attēlots kā arābs. Arābi zina antīkās vēstures notikumus un personības. Atzinīgi vērtē Maķedonijas Aleksandru un viņa veikumu.

IV Jēdzienu vārdnīca.

- Islāms** - (*arābu islām* - padevība) – reliģija, ko pēc arābu ticējumiem VII gs. nodibināja pravietis Muhameds. Izplatījās Tuvajos un Vidējos Austrumos, Kaukāzā, Vidusāzijā, Ziemeļāfrikas un Dienvidāfrikas zemēs; Eiropā – Albānijā, Bulgārijā, Melnkalnē, Maķedonijā u.c.
- Musulmanis** - (*arābu muslim*) – islama ticības izveidotāja Muhameda mācības piekritējs.
- Kalifāts** - Musulmaņu valsts ar kalifu priekšgalā. No X gs. Rietumeiropā par kalifātiem sauc valstis, kas izveidojās pēc arābu iekarojumiem VII – IX gs.
- Kalifs** - (*tjurk.* – pravieša vietnieks) – arābu cilšu vadonis, laicīgais un garīgais līderis.
- Emīrs** - (*arābu amir* – pavēlnieks) – valdošās personas tituls dažās austrumu musulmaņu zemēs. Līdz VII gs. karavadonis, vēlāk - laicīgais un garīgais musulmaņu līderis.
- Sultāns** - Vārdam ir vairākas nozīmes. Sākotnēji ar to apzīmēja spēku, varu vai vadību. Vēlāk to lietoja, lai apzīmētu atsevišķus musulmaņu valdniekus, kuriem piederēja augstākā vara (t.i. viņi nebija pakļauti citam valdniekam).
- Vezīrs** - Augsta ranga ierēdnis musulmaņu zemēs viduslaikos un jaunajos laikos.
- Rekonkista** - (*spāņu reconquisto* – atkarot) – Pireneju pussalas zemju atkarošana no musulmaņu (mauru) kundzības VIII – XV gs. Par rekonkistas sākumu uzskata kauju pie Kovadongas (718.g.), tajā astūrieši pirmo reizi sakāva arābus. XIII gs. vidū jau bija atkarota visa Pireneju pussala (izņemot Granadas emirātu, kuru atguva 1492.g.)
- Beduīns** - (*arābu badavi* – tuksneša iemītnieks) – klejotāji – lopkopji Arābijas pussalā un Ziemeļāfrikā.
- Šeihs** - (*arābu* – vecis, sirmgalvis) – beduīnu dzimtas vecākais, virsaitis; cilts, administratīvās teritorijas galva dažās arābu valstīs.
- Korāns** - Islāma svētie raksti. Korāns ir pravieša izteikumi, lūgšanas, pravietojumi, juridiski teksti. Pilnu Korāna tekstu pierakstīja Muhameda līdzgaitnieki pēc viņa nāves (632.g.). Latīņu valodā Korāns iztulkots XII gs., franču valodā - 1647.g.
- Sunna** - Islāma svēto rakstu daļa, kas izskaidro un papildina Korānu. Radās VII-IX gs. un sastāv galvenokārt no hadisām. Šaurākā nozīmē par *sunnu* dēvē likumus un paražās ieteiktu un atbalstāmu darbību, kuras izpilde paredz atzinību, atlīdzību, bet neizpilde neparedz sodu, tikai nosodījumu.
- Sunnīti** - (*arābu sunna* – religiska paraža) – musulmaņu grupa, kas atzina par valdniekiem arī tos kalifus, kuri nebija pravieša Muhameda pēcteči. Sunnīti piekritēju skaita un teritorijas lieluma ziņā ir lielākais islāma atzars.
- Šīiti** - Otrais lielākais virziens islāmā (~12% no visiem musulmaņiem), kas radās pēc pravieša Muhameda nāves. Iedalās sīkākās apakšplūsmās. Pretēji sunnītiem, uzskata par Muhameda mācības garīgie mantinieki ir tikai pravieša tiešie

pēcncēji. Attiecīgi tika papildināta ticības formula: ”nav cita Dieva, kā vienīgi Kungs, un Muhameds ir viņa pravietis, un Ali, kas bija pirmais imams, ir Dieva pilnvarotais”. Šīti izpilda islāma piecus pienākumus, taču tiem vēl ir pievienojuši sesto - piepūli (*džihad*). Atšķirībā no sunnītiem, bez Korāna un Sunnas šītiem ir vēl trešais dievišķās atklāsmes avots - ticīgo pirmo harismātisko līderu (t.s. Divpadsmit imami|12 imamu) raksti un runas, kā arī mahdi mesianiskās atnākšanas gaidīšana.

- Kaaba**
 - Kubveidīgas formas celtne Saūda Arābijas pilsētā Mekā, kā arī vissvētākā vieta islāmā. Tās augstums ir aptuveni 15 metri, bet pamatnes garums un platums ir no 10 līdz 14 metriem. Katrs Kaabas stūris ir vērsts pret kādu no debespusēm. Kaabas austrumu stūrī atrodas Mekas Melnais akmens. Saskaņā ar tradīcijām, šis akmens tika iedots Ādamam, kad tas tika izraidīts no Ēdenes dārza. Leģenda vēsta, ka akmens sākotnēji bija balts, bet laika gaitā, uzsūcot svētceļotāju grēkus, palicis melns. Ikviens musulmanis, kas ir devies svētceļojumā uz Kaabu, nonācis tur, iet septiņas reizes apkārt celtnei un ik reizi noskūpstā un pieskaras Melnajam akmenim. Saskaņā ar musulmaņu ticējumiem, Kaaba ir pirmā mošeja pasaulē. Korānā tiek apgalvots, ka Ibrāhīms un viņa dēls Ismaīls lika pamatus Kaabai.
- Šariāts**
 - Tiesību sistēma islāmā. Valstīs, kurās pastāv islāma tiesību sistēma, Šariāts reglamentē cilvēku privāto un sabiedrisko dzīvi.
- Mauri**
 - Rietumeiropā viduslaikos tā sauca Pireneju pussalā un Ziemeļāfrikā dzīvojošos musulmaņus.
- Mulla**
 - (*arābu mavla*- kungs) – kulta kalpotājs, teologs islāma zemēs.
- Imams**
 - (*arābu imām* – priekšā esošs) – 1) musulmaņu augstākā valdnieka tituls; imamam bija laicīga un garīgā vara; 2) garīdznieks, kas mošejā vada kopīgu lūgšanu.
- Kadijs**
 - Kopš VII gs. islāma zemēs reliģiskais līderis, kurš veica arī tiesneša funkcijas, iztiesājot civilstrīdus un krimināllietas saskaņā ar šariātu.
- Mošeja**
 - Latviešu valodā ar vārdu mošeja apzīmē visas musulmaņu reliģiskā kulta celtnes, bet arābu valodā ir dažādi nosaukumi mošejām. Atšķirībā no mazākām un privātām mošejām, lielās jeb kopienas mošejas sauc par *džāmi*.
- Minareti**
 - Musulmaņu arhitektūrā torņi līdzās mošejai, no kuriem ticīgos piecas reizes dienā aicina uz lūgšanu.

V Personības.

- Muhameds**
 - Islāma reliģijas pamatlicējs, pēdējais Dieva pravietis. Abdula dēls Muhameds (*Muhammad ibn Abdullah*) piedzima Mekā aptuveni 570. gadā. Muhameda tēvs Abdula (*Abdullah*) mira pirms viņa dzimšanas, bet māti Aminu (*Amina*) Muhameds zaudēja sešu gadu vecumā. Bāreni nākamajos gados audzināja viņa vectēvs Abd al Muttalib. Divus gadus vēlāk Muhameds zaudēja arī savu vectēvu, un atbildību par Muhamedu uzņēmās viņa tēvocis Abu Talibs (*Abu Talib*), kurš bija viens no kureišītu cilts vecākajiem. Muhameds uzauga un kļuva par godīgu un cienījamu cilvēku - viņa draugi viņu dēvēja par *al Amin* (uzticamais). Iztiku viņš pelnīja, strādājot par pārdevēju pie atraitnes Hadīdžas (*Khadijah*), kura izteica viņam piedāvājumu precēties. Divdesmit piecu gadu vecumā Muhameds apprecējās ar piecpadsmit gadus vecāko Hadīdžu. Šī laulība ilga 25 gadus līdz Hadīdža nomira. Muhamedam un Hadīdžai laulībā piedzima seši bērni: abi dēli nomira bērnībā, bet četras meitas nodzīvoja ilgu mūžu. Muhameds atteicās pielūgt

tradicionālās cilts dievības un pievērsās jūdaismam un kristietībai. Četrdesmit gadu vecumā, meditējot kalnos, netālu no Mekas Hiras alā viņš no dieva (Allāha) saņēma pirmo no savām daudzajām atklāsmēm, kuru arābu valodā apzīmē viens vārds - *Ikra*, - kas nozīmē "lasīt" vai "deklamēt". Muhameds iepazīnās ar Dieva sūtni, eņģeli Džibrīlu (Gabriēlu) un pats kļuva par Allāha mācības sludinātāju. Nākamos 23 gadus Muhameds pavadīja, saņemot Allāha atklāsmes un sludinot arābiem islāma mācību. Musulmaņi tic, ka Dievs ir atklājis savu vēsti konkrētiem praviešiem, tādā veidā caur viņiem atklājot cilvēcei priekšrakstus un uzvedības vadlīnijas: Ābrāmam (*Suhuf* - ruļļus), Mozum (*Tawtah* - Tora, ieskaitot 10 baušļus), Dāvidam (*Zabur* - Psalmus) un Jēzum (*Injeel* - Evaņģēliju jeb īsto Derību). Korāns, kas tika atklāts Muhamedam, ir pēdējā svētā grāmata jeb svēto rakstu sērijas noslēdzošais vēstījums cilvēcei. Mekā viņa mācība netika atzīta un Muhameds ar saviem atbalstītājiem bija spiests emigrēt uz Jasribas pilsētu. Jasribas pilsēta tika pārdēvēta par Medīnu (*Medinah*), kas ir saīsinājums no *Madinat an - Nabi* (pravieša pilsēta). Nākamajos gados islāms tika izplatīts tuvējās arābu ciltīs, radot jaunu sabiedrību, kura balstījās uz vienotiem reliģiskajiem principiem. Muhameds nomira 632. gadā 63 gadu vecumā.

Avicenna

- Huseyin Abu Ali ibn Abdullah ibn Sina, vai Avicenna (980-1037) persiešu zinātnieks, kā arī ievērojams viduslaiku fiziķis un filozofs.

Omārs Haijams

- Persiešu dzejnieks (1048 – 1131), astronoms un matemātiķis. Rietumu pasaulē viņš vairāk ir pazīstams kā dzejnieks, bet dzimtenē kā zinātnieks.